

ОЦІНКА ВИРОБНИЧИХ ВТРАТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Науково-аналітична записка

Київ - 2022

Всі права захищені. Забороняється використання будь-якої частини даного дослідження у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання або використання іншим способом, без відповідного посилання на оригінальне джерело.

Оцінка виробничих втрат сільського господарства України на початку військових дій: науково-аналітична записка підготовлена групою науковців під керівництвом проф. Олени Бородіної, завідувача відділу економіки і політики аграрних перетворень ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» у співпраці з Громадською спілкою «Українська мережа сільського розвитку».

Документ підготовлено при підтримці проєкту «Перспективи сталого розвитку сільських територій», який реалізується у співпраці з ДРА та за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччини. Погляди, наведені в документі, є позицією авторів і не обов'язково мають трактуватися як офіційна думка донорів.

This document has been produced in the framework of the Project «Perspectives for Sustainable Development of Rural Areas» in cooperation with DRA, with the finance contribution by the German Federal Foreign Office. The views expressed in this document are those of the authors and do not necessarily reflect the official policy or position of the donors of the project.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
МЕТОДОЛОГІЯ	5
ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ	8
1. СКОРОЧЕННЯ ВИРОБНИЦТВА ЗА ОКРЕМИМИ ВИДАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР	8
2. ОЗИМА ПШЕНИЦЯ ТА КУКУРУДЗА	10
3. ОЦІНКА ВТРАТ У РОЗРІЗІ ОКРЕМИХ СЕКТОРІВ: СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ (ЮРИДИЧНИХ ОСІБ) ТА ГОСПОДАРСТВ НАСЕЛЕННЯ	14
4. ПРОБЛЕМИ В РЕСУРСНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТА ЇХ ПОДОЛАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	18
5. ОЦІНКИ ВПЛИВУ ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ РФ В УКРАЇНУ НА ТОРГІВЛЮ ЗА ДАНИМИ ОЕСД (ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА РОЗВИТКУ)	20

ВСТУП

Якщо абстрагуватися від воєнних дій, через погодні умови в цьому році масштабний старт весняних польових робіт можливий не раніше кінця березня, а в деяких областях – першої декади квітня. Таким чином, погодні умови сприяють краще підготуватися до посівної, дають можливість акумулювати ресурси, організувати сільськогосподарські роботи і при цьому вкластися в оптимальні агрометеорологічні строки агротехніки¹. Стан озимих в Україні хороший, вегетація продовжується, температурний режим стабільний. Не було значних приморозків і відповідно у найближчі тижні квітня можна розпочинати активну фазу сільськогосподарських робіт. За даними Мінагрополітики уряд намагається забезпечити агровиробників необхідними ресурсами та оборотними коштами: дати насіння, безоплатно поставити засоби захисту рослин, надати банківське кредитування під 0% на півроку. Для забезпечення посівної компанії держава виділяє аграріям 25 млрд грн гарантій на пільгове кредитування. Крім того, Україна спростила ліцензування агрохімікатів, сертифікацію сільгосптехніки та насіння, дозволила ввозити стандарти дизпалива Євро-3 та Євро-4². На початку березня у США ухвалили закон, який американський уряд профінансує до вересня і направить майже \$14 мільярдів допомоги Україні, \$100 млн з яких передбачено для допомоги українському агросектору³.

Результати експрес-опитування членів Асоціації фермерів та приватних землевласників (АФЗУ), яка представляє інтереси більше 30 тис. фермерських господарств в усіх регіонах України, ці пільги практично не доступні фермерам, особливо тим з них, які обробляють до 100 га сільськогосподарських угідь і яких нараховується більше 70% від їх загальної кількості.

¹ Що буде з посівною та чи вистачить нам зерна. URL:

https://biz.censor.net/resonance/3326132/scho_bude_z_posivnoyu_ta_chy_vystachyt_nam_zerna

² Там само

³ Битва за врожай. якою буде посівна 2022 рік і як працюють українські аграрії під час війни. URL: <https://focus.ua/uk/economics/509243-kakoj-budet-posevnaya-2022-i-kak-rabotayut-ukrainskie-agrarii-vo-vremya-vojni>

МЕТОДОЛОГІЯ

Аграрний сектор в Україні – це майже половина валютної виручки та біля 10% ВВП країни⁴. Вплив військової агресії на аграрний сектор є дуже значним, комплексним, складним і мало прогнозованим внаслідок динамічного розвитку ситуації, наявності значних непередбачуваних ризиків і невизначеностей, прямих та непрямих факторів, відкладеного впливу тощо.

Наведені розрахунки за базовим сценарієм оцінки впливу військової агресії РФ в Україні на діяльність аграрного сектору в 2022 році базуються на припущенні, що на час весняної посівної кампанії зберігатиметься статус-кво у контролі за територіями, як це мало місце станом на 22-23 березня 2022 року, або ж на звільнених територіях проведення посівних робіт буде ускладнене наявністю значних ризиків (так, за оцінками Асоціації саперів України, станом на 21 березня орієнтовно 82,5 тис. кв. км України потребувало розмінування⁵, а за оцінками Генштабу Збройних сил України, на розмінування територій знадобиться не менше 250 млрд. дол.⁶).

Невизначеності також мають місце щодо того, чи вдасться на належному рівні забезпечити виробничі процеси протягом вегетаційного періоду та зібрати продукцію на підконтрольних Україні територіях, забезпечити відповідну логістику під час усього виробничого процесу та у післязбиральний період.

Внаслідок активних бойових дій, часткового контролю загарбниками окремих українських територій, автомагістралей та інших логістичних шляхів тощо найбільші поточні ризики для аграрного сектору склались у наступних областях: Миколаївській, Херсонській, Запорізькій, Донецькій, Луганській, Харківській, Сумській,

⁴ Міністр аграрної політики України, брифінг 17 березня 2022 р.

⁵ Скільки території України потребує розмінування – оцінка Асоціації саперів. Слово і діло. Аналітичний портал. 22.03.2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/22/novyna/bezpeka/skilky-terytoriyi-ukrayiny-potrebuye-rozminuvannya-oczinka-asocziacziyi-saperiv>

⁶ У ЗСУ оцінили витрати на розмінування України: сотні мільярдів доларів. Слово і діло. Аналітичний портал. 23.03.2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/23/novyna/bezpeka/zsu-oczinyly-vytraty-rozminuvannya-ukrayiny-sotni-milyardiv-dolariv>

Чернігівській, Київській, Житомирській, проте високі поточні чи відкладені ризики зберігаються також і в сусідніх регіонах, рис. 1.

Рис. 1. Онлайн-карта DeepState бойових дій

Значні території південних регіонів, що спеціалізуються на виробництві зернових, знаходяться в епіцентрі активних військових дій, де вийти в поле фізично неможливо. Проте у відносно спокійних регіонах (Полтавська, Дніпропетровська, Кіровоградська, Черкаська обл. та інших) для роботи великих агрохолдингів виникають проблеми через розрив логістичних ланцюжків – наприклад, їх склади засобів захисту, насіння, добрив можуть бути розташовані під Києвом, або в інших місцях, куди неможливо дістатися через бої або зруйновану інфраструктуру. Обговорюється можливість закупівлі засобів захисту, насіння та добрив у Польщі, але це все одно не вирішує питання логістики ресурсів усередині країни. Закриття українських портів на Чорному та Азовському морях загрожує українському аграрному імпорту, морський шлях наразі є закритим, а це, своєю чергою, збільшує навантаження на логістику будь-яких поставок суходолом⁷.

За воєнного часу логістика і торгівля мають пристосовуватися не лише до зриву у всіх ланцюжках поставок, браку пального, але й враховувати комендантські години. На основі офіційної статистичної інформації, врахування ймовірностей подій, потенційних ризиків та

⁷ Пальне, харчі, порти: три «больові точки» економіки воєнного часу. BBC News Україна. 10.03.2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60680634>

невизначеностей, експертних припущень та емпіричних даних були проведені розрахунки можливого скорочення виробництва сільськогосподарської продукції (обумовленого воєнними діями на значних територіях України) у вартісних оцінках, у фізичному вираженні з особливою увагою до окремих стратегічно важливих з точки зору продовольчої безпеки сільськогосподарських культур та у розрізі окремих секторів аграрного виробництва: сільськогосподарських підприємств (юридичних осіб) та господарств населення.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

1. *Скорочення виробництва за окремими видами сільськогосподарських культур.* Зважаючи на спеціалізацію визначених регіонів, скорочення обсягів виробництва у рослинництві буде нерівномірним за окремими культурами. Виробництво зернових і зернобобових культур скоротиться на 44,6% і становитиме 46,8 млн т на відміну від 84,6 млн тон у 2021 р. (рис. 2).

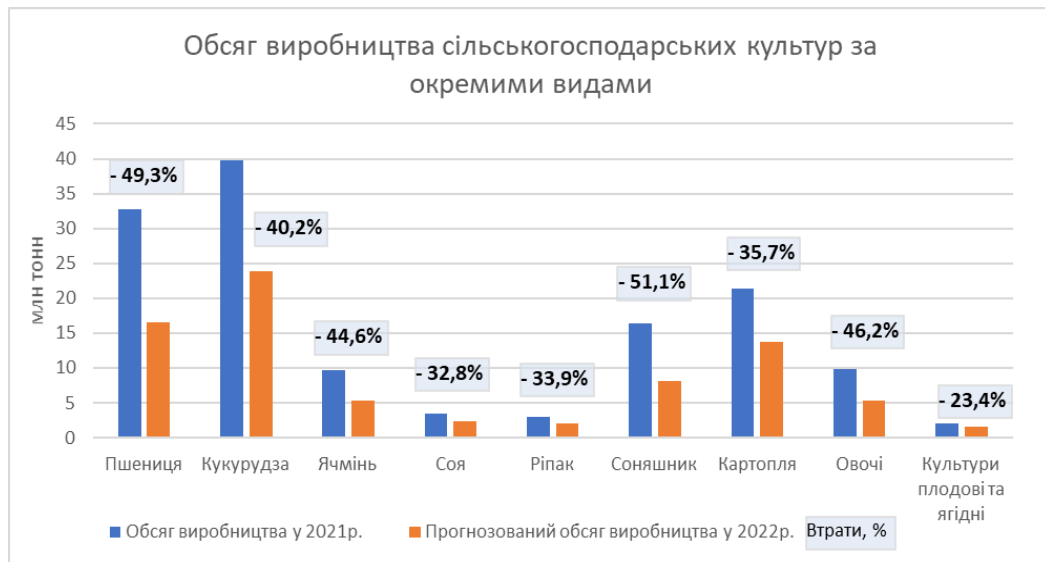

Рис. 2. Прогнозні оцінки обсягів виробництва сільськогосподарських культур

Джерело: Обсяг виробництва, урожайність та зібрана площа сільськогосподарських культур за їх видами у 2021р., К., Держстат, 2022. 53 с.

Найбільші втрати обсягів виробництва пшениці (-49,3%) та соняшника (-51,1%) призведуть до зменшення виробництва зазначених культур до 16,6 млн т та 8,0 млн т відповідно. Виробництво овочів скоротиться на 46,2% і становитиме 5,3 млн т, картоплі – на 35,7% і становитиме 13,7 млн т. Виробництво плодових і ягідних культур зменшиться на 23,4% і становитиме 1,6 млн т.

Такі втрати очікуються виключно через скорочення посівних площ за рахунок регіонів, в яких проводяться активні бойові дії. Додатковими факторами зменшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції можуть стати: обмежена можливість купівлі мінеральних добрив (значна їх частина закуповувалася у Росії та Білорусі), засобів захисту рослин та значне подорожчання паливно-мастильних матеріалів.

У 2021 р. під озимі зернові культури на зерно та зелений корм

було засіяно 9,1 млн га сільськогосподарських угідь⁸. Майже половина площ знаходиться на тимчасово окупованих територіях та/або територіях, де ведуться активні бойові дії. Відповідно обсяги озимини та зеленого корму скоротяться на 49,8%. Значне скорочення кормів негативно впливатиме на галузь тваринництва і в інших, більш «спокійних» регіонах та спричинить ще більше падіння обсягів виробництва тваринницької продукції.

У 2021 році в Україні сільськогосподарськими культурами було засіяно 28387,5 тис. га угідь⁹. З них зерновими і зернобобовими культурами – 15943,9 тис. га, технічними – 9106,6 тис. га, решта іншими культурами (табл. 1).

Таблиця 1

Посівні площі сільськогосподарських культур в господарствах усіх категорій у 2021 році, тис. га

Сільськогосподарські культури	Тис. га
Культури зернові та зернобобові	15943,9
пшениця озима	6907,5
пшениця яра	192,1
кукурудза на зерно	5474,8
ячмінь озимий	1137,5
ячмінь ярий	1337
жито озиме	174,2
жито яре	1,1
Інші зернові та зернобобові	719,7
Культури технічні	9106,6
Соняшник	6509,7
ріпак озимий	975,9
кольза (ріпак ярий)	33,6
Соя	1280,3
Буряк цукровий фабричний	226,6
Інші технічні	80,5
Інші культури	3337
Всього	28387,5

Джерело: Посівні площі сільськогосподарських культур за їх видами у 2021 році. Державна служба статистики України. URL:

<http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/sg/ppsgk/ppsgk2021.xlsx>

Питома вага озимих культур у структурі зернових і зернобобових культур становила понад 50%, зокрема озимої пшениці – 43,3% (ярої

⁸ Посівні площі культур озимих під урожай 2022 року по регіонах. Експрес-випуск. 2022.

URL: <https://ukrstat.gov.ua/>

⁹ Враховуються господарства усіх категорій.

пшениці – 1,2%), озимого ячменю – 7,1%, озимого жита – 1,1%. У групі технічних культур частка озимого ріпаку у структурі посіву становила 10,7%.

У 2022 році посівні площі озимих зернових культур дещо зменшились порівняно із 2021 роком, зокрема пшеницею засіяно 6538,4 тис. га, житом – 108,5, ячменем – 969,0 тис. га. Посіви ріпаку озимого зросли до 1413,5 тис. га.

За даними рисунку 2, у 2022 році можливе значне скорочення виробництва сільськогосподарських культур, що пов'язано із високим ризиком ведення польових робіт на територіях, що межують із країною-агресором і де ведуться активні бойові дії. Відповідно, це може призвести до скорочення виробництва ряду важливих з точки зору продовольчого забезпечення сільськогосподарських культур. Доступ до земельних ресурсів обмежений у 9 областях, де площа ріллі становить 14,2 млн га, або майже половину від загальнодержавного рівня (32,5 млн га) (рис. 3). Ведення сільськогосподарської діяльності на великій частині цих територій нині видається небезпечним для життя людини.

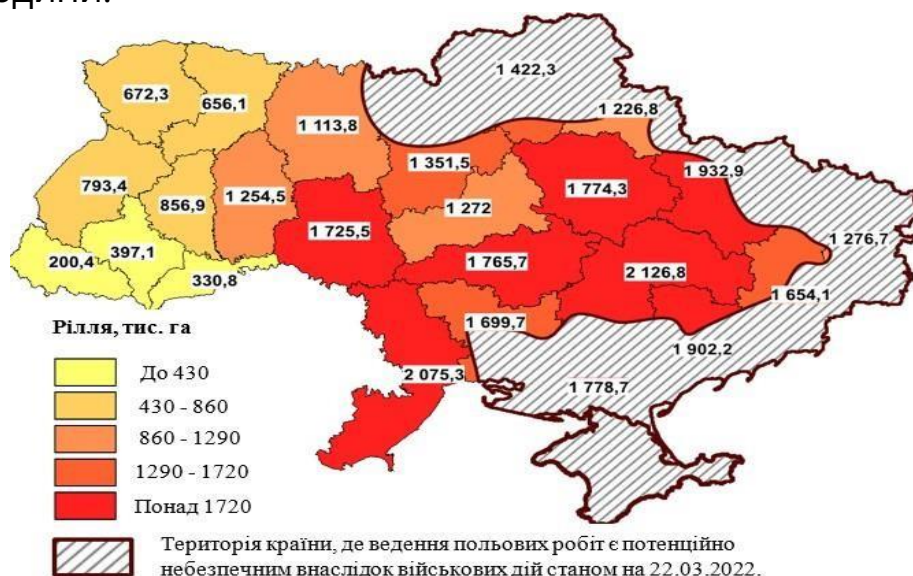

Рис. 3. Площа ріллі в регіональному розрізі, 2022 р.

Джерело: Сільське господарство України за 2018 рік. Статистичний збірник. Київ. Державна служба статистики України. 2019. 235 с. URL: [http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/Zb_sg_2018% 20.pdf](http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/Zb_sg_2018%20.pdf)

2. *Озима пшениця та кукурудза.* Пшениця та кукурудза є стратегічно важливими сільськогосподарськими культурами з точки зору внутрішньої та глобальної продовольчої безпеки. За оцінками

провідних аналітиків зернового ринку пшениця та кукурудза є визначальними товарами продовольчого забезпечення, оскільки вони забезпечують 27% сукупних спожитих калорій, або, іншими словами, 27% всієї їжі на Землі¹⁰.

На сьогодні в Україні половина засіяної площі озимої пшениці (3324,5 тис. га) під урожай 2022 року перебуває у зоні високого ризику, а вагом частини цієї площі взагалі залишається без можливості належного її подальшого обробітку (рис. 4). У 2021 році вагому частину посівних площ під дану культуру було зосереджено у всіх регіонах, де ведуться військові дії (50,1%). Якщо врахувати той факт, що яра пшениця займає незначну частку у структурі посівів, виникає проблема компенсації втраченого в перспективі врожаю за рахунок її посіву у віддалених регіонах, адже пшениця відіграє ключову роль у формуванні внутрішньої та глобальної продовольчої безпеки.

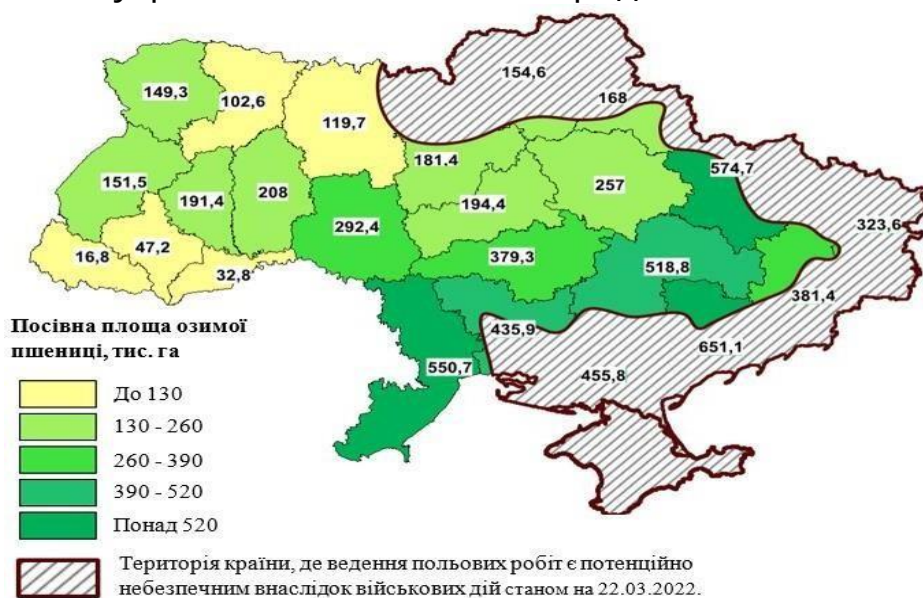

Рис. 4. Посівна площа озимої пшениці під урожай 2022 року, тис. га

Джерело: Посівні площі культур озимих під урожай 2022 року. Державна служба статистики України.

URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/sg/ppko/ppokpu_22_reg.xls

Іншою стратегічно важливою з точки зору продовольчої безпеки в Україні і в світі сільськогосподарською культурою є кукурудза. Площі під вирощування кукурудзою на зерно впродовж

¹⁰ Андрій Ярмак. Глобальна продовольча безпека, зруйнована російським вторгненням в Україну, може ще вбити сотні мільйонів людей у всьому світі. 22 березня 2022р. URL: https://eastfruit.com/en/news/global-food-security-destroyed-by-russian-invasion-in-ukraine-could-kill-hundreds-of-millions-globally/?fbclid=IwAR2L_ikBxUfMQqKsIAnGf9R7EytsKP_8a5o8ut0lRQ5hXzAOwtEo5LHwQrY

останніх 5 років в Україні становили близько 5200 тис. га (рис. 5). Основна частина посівних площ зосереджена у центральних і північних областях. Це означає, що порівняно із пшеницею, тут ймовірні втрати валових зборів будуть дещо меншими. У чотирьох областях із високим ризиком для сільськогосподарської діяльності, внаслідок бойових дій (Чернігівській, Сумській, Харківській і Миколаївській) сукупна площа посівів кукурудзи становить 1522,7 тис. га або 30% від загальної площі виробництва даної культури.

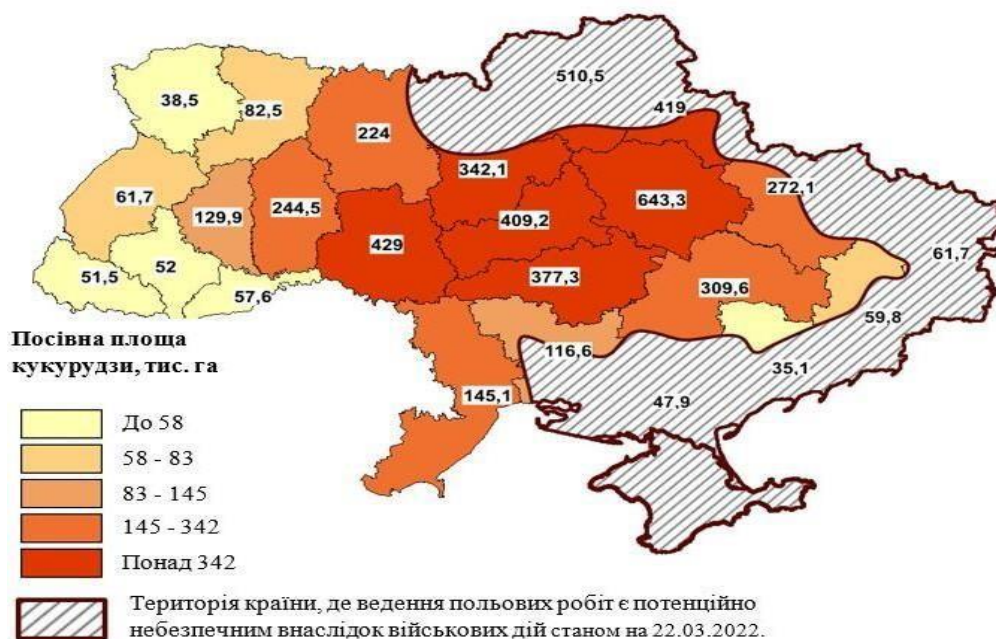

Рис. 5. Посівна площа кукурудзи на зерно, тис. га

Джерело: Посівні площі сільськогосподарських культур за їх видами у 2017-2021 рр. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

У таблиці 2 представлено прогностичні оцінки щодо можливого валового збору пшениці та кукурудзи у 2022 році в умовах ведення військових дій¹¹ та за умов мирного часу. Загалом, втрати у валовому зборі пшениці та кукурудзи можуть становити близько 8610,6 тис. т (31,5%) і 7574,7 тис. т (22,8%) відповідно. У Донецькій, Запорізькій, Луганській, Сумській, Херсонській та Чернігівській областях буде спостерігатись найбільший спад у виробництві сільськогосподарських культур.

¹¹Для прогностичної оцінки валового збору у 2022 році було враховано динаміку зазначених культур у 5-річному періоді (2017-2021 рр). Для областей, де ведуться військові дії, було застосовано відповідний коефіцієнт збору культур, визначений експертним шляхом, зокрема: Донецька – 0,1, Житомирська – 0,8, Запорізька – 0,2, Київська – 0,8, Луганська – 0,1, Миколаївська – 0,7, Сумська – 0,1, Харківська – 0,5, Херсонська – 0,1, Чернігівська – 0,4.

**Прогнозна оцінка валового збору пшениці і кукурудзи
у 2022 році, тис. га**

Області	Сільськогосподарські культури, тис. т			
	Мирний час		Військові дії	
	Пшениця	Кукурудза	Пшениця	Кукурудза
АР Крим	-	-	-	-
Вінницька	1686,1	3279,4	1686,1	3279,4
Волинська	708,9	320,6	708,9	320,6
Дніпропетровська	1935,1	1233,3	1935,1	1233,3
Донецька	1290,4	204,8	129	20,5
Житомирська	664,1	1646,1	531,3	1316,9
Закарпатська	87,0	258,0	87	258
Запорізька	2184,2	177,5	436,8	35,5
Івано-Франківська	281,7	377,1	281,7	377,1
Київська	895,9	2419,4	716,7	1935,5
Кіровоградська	1288,7	1921,7	1288,7	1921,7
Луганська	959,3	205,0	95,9	20,5
Львівська	807,9	460,4	807,9	460,4
Миколаївська	1510,5	475,4	1057,4	332,8
Одеська	2071,5	607,9	2071,5	607,9
Полтавська	1066,0	4025,8	1066	4025,8
Рівненська	494,4	607,0	494,4	607
Сумська	941,1	3090,8	94,1	309,1
Тернопільська	1099,6	1132,0	1099,6	1132
Харківська	2374,7	1353,8	1187,4	676,9
Херсонська	1696,5	378,5	169,7	37,9
Хмельницька	1286,6	2200,5	1286,6	2200,5
Черкаська	970,7	2677,0	970,7	2677
Чернівецька	183,3	361,8	183,3	361,8
Чернігівська	853,7	3878,3	341,5	1551,3
Україна	27337,8	33291,9	18727,3	25699,4

Джерело: 1. Сільське господарство України за 2018 рік. Статистичний збірник. Київ. Державна служба статистики України. 2017-2020 рр.

URL:http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/Zb_sg_2018%20.pdf

2. Обсяг виробництва, урожайність та зібрана площа сільськогосподарських культур за їх видами на 01 грудня 2021 року. Держстат.

URL:http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/sg/ovuzpsg/ovuzpsg_1221.xls

Сільськогосподарські роботи можуть бути серйозно ускладнені дефіцитом і зростанням вартості виробничих ресурсів

(паливно-мастильні матеріали, мінеральні добрива, насіння), а також ризиками і небезпеками для життя людини. Тому варто переглянути структуру посівних площ і зосередитись на вирощування сільськогосподарських культур продовольчої групи, адже саме ці культури становлять основу внутрішньої продовольчої безпеки країни.

3. Оцінка втрат у розрізі окремих секторів: сільськогосподарських підприємств (юридичних осіб) та господарств населення. Вплив військових дій на обсяги виробництва сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення буде різним. В різних категоріях виробників сільськогосподарської продукції значно відрізняється частка ринкової продукції, різною є інтеграція в ресурсні та збутові ринки. Якщо забезпечення виробничих процесів у підприємств на всіх етапах значною мірою залежить від доступу до матеріально-технічних ресурсів та каналів збуту, то господарства населення значною мірою орієнтовані на самозабезпечення і більшою мірою покладаються на власні сили. Тому спад виробництва у господарствах населення на сільських територіях, з яких воно повністю не було переміщене внаслідок воєнних дій, буде не таким відчутним, як у підприємств, проте обсяги виробництва порівняно з попередніми періодами будуть меншими внаслідок відтоку частини населення¹² та інших чинників, крім того, зросте частка продукції, що буде спожита в самих господарствах.

Розрахунки обсягів можливого виробництва сільськогосподарської продукції у розрізі окремих секторів – сільськогосподарських підприємств і господарств населення базуються на оцінці рівня можливих втрат внаслідок виключення продуктивних сил окремих регіонів, в яких відбуваються військові дії, рис. 6.

¹² Розрахунки виробничих втрат та обсягів виробництва продукції господарствами населення потребують уточнення з урахуванням того, що значна частина населення була переміщена з районів, які опинилися під повним чи частковим контролем збройних сил РФ.

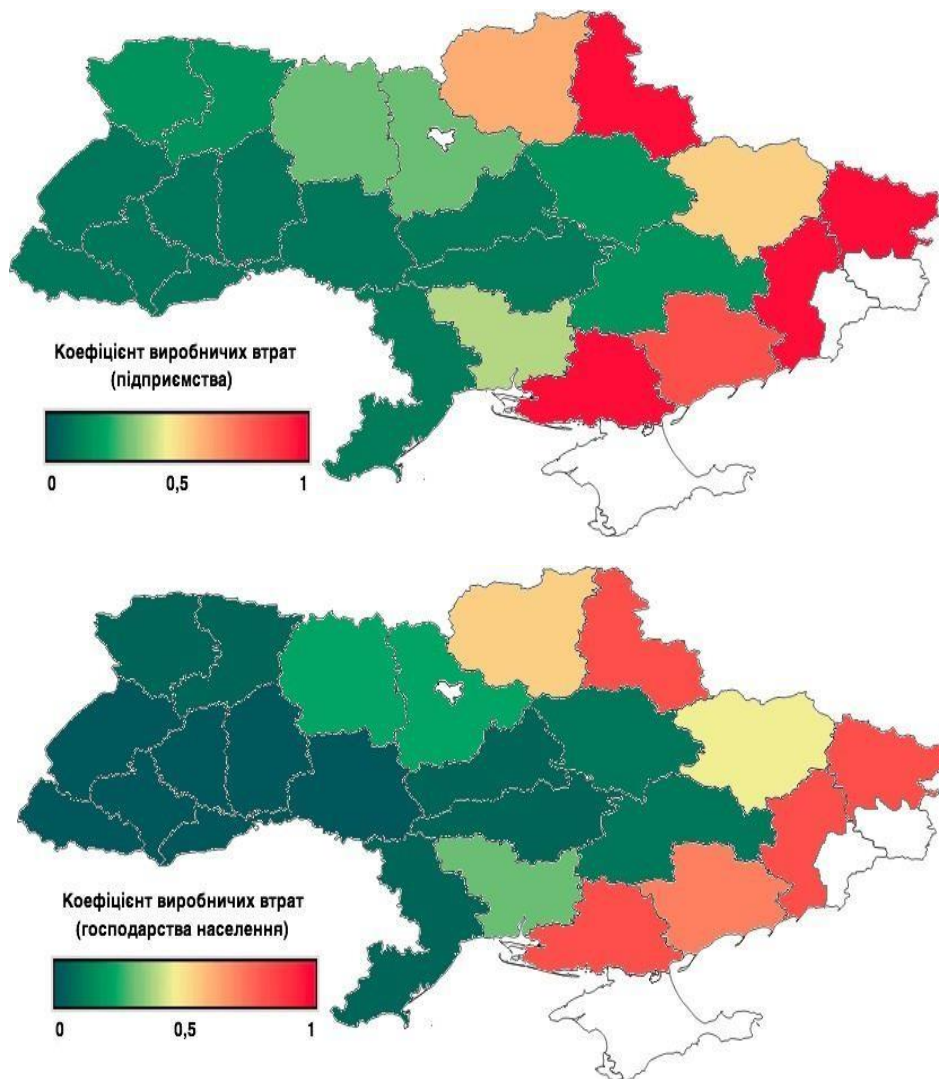

Рис. 6. Оціночний рівень виробничих втрат у сільському господарстві за категоріями виробників

Оцінки можливих втрат можуть уточнюватися шляхом врахування додаткових факторів, що можуть вплинути надалі на рівні урожайності та обсяги виробництва: можливостей виконання необхідних агротехнологічних операцій, обробітку посівів, удобрення, вивезення зібраної продукції тощо. Значні невизначеності із впливом цих факторів зумовлюють широкі прогностні інтервали можливих виробничих втрат та обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.

Сумарні очікувані у 2022 році виробничі втрати у десяти регіонах, що найбільше постраждали від воєнних дій, становитимуть від 17,5 до 20,7 млн т зернових і зернобобових, від 380 до 540 тис. т цукрових буряків, від 3,8 до 4,5 млн т насіння соняшника, від 2 до 2,7 млн т картоплі, від 2,1 до 2,6 млн т овочевої та від 116 до 150 тис т плодово-ягідної продукції, див. таблиці 3 та 4.

Таблиця 3

Вірогідні діапазони втрат виробництва сільськогосподарської продукції сільськогосподарськими підприємствами, тис. т

С.-г. культури Регіони	Зернові і Зернобобові	Буряк цукровий	Соняшник	Картопля	Овочеві	Плодові та ягідні
Донецька	1240-1390		390-435		9,4-10,5	3,7-4,1
Житомирська	320-540	63-105	46-77	6,6-11	1,3-2,2	0,4-0,6
Запорізька	1680-1900		465-530	0,15-0,17	15,5-17,5	4,7-5,3
Київська	400-660	120-200	68-113	4,6-7,7	8,0-13,4	2,6-4,4
Луганська	960-1070		480-540		0,17-0,19	
Миколаївська	400-560		130-180	0,8-1,1	98-138	0,7-1
Сумська	3840-4290		730-816	4,8-5,4	1,7-1,9	0,8-0,9
Харківська	1660-2020	64-78	560-680	0,2-0,3	12,4-15,2	2,4-3
Херсонська	1550-1730		29-32	19,8-22	490-550	16-18
Чернігівська	2870-3390	107-126	380-450	60-71	2,0-2,4	

Джерело: Розраховано на основі даних Держстат в частині виробництва продукції сільського господарства (Статистичний щорічник України за 2020 рік/ URL:http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf) та онлайн-карти DeepState воєнних дій

Таблиця 4

Вірогідні діапазони втрат виробництва сільськогосподарської продукції господарствами населення, тис. т

С.-г. культури Регіони	Зернові і Зернобобові	Буряк цукровий	Соняшник	Картопля	Овочеві	Плодові та ягідні
Донецька	400-450	8,3-9,4	85-96		173-196	6,2-7,1
Житомирська	19-56	1,1-3,3	1,9-5,6	86-260	20-60	2,1-6,2
Запорізька	470-550		134-155	115-133	152-175	24-28
Київська	17-51	0,8-2,4	0,2-0,7	76-228	26-77	2,9-8,7
Луганська	186-211		83-94		111-126	
Миколаївська	115-191		27-46	31-51	27-45	3,4-5,6
Сумська	230-261	7,1-8,1	15,7-17,8	670-760	152-173	11,9-13,4
Харківська	410-530	4,4-5,6	41-52	250-320	193-248	15,3-19,6
Херсонська	680-770		147-166	192-218	555-629	19,5-22,1
Чернігівська	75-92	2,9-3,5	0,45-0,55	520-635	97-119	

Оціночні обсяги виробництва сільськогосподарської продукції підприємствами та господарствами населення наведені в таблицях 5 і 6.

Таблиця 5

**Очікувані обсяги виробництва сільськогосподарської
продукції сільськогосподарськими підприємствами
(діапазони), тис. т**

С.-г. культури Регіони	Зернові і зернобобові	Буряк цукровий	Соняшник	Картопля	Овочеві	Плодові та ягідні
Донецька	70-220		20-70		0,6-1,7	0,2-0,6
Житомирська	1610-1830	310-360	230-260	33-37	6,5-7,3	1,8-2,0
Запорізька	340-560		90-160	0,03-0,05	3,1-5,2	0,9-1,6
Київська	1990-2250	600-680	340-380	23-26	40-46	13-15
Луганська	60-170		30-85		0,01-0,03	
Миколаївська	1040-1200		330-380	2-2,3	260-300	1,9-2,2
Сумська	230-680		40-130	0,3-0,9	0,1-0,3	0,05-0,14
Харківська	1700-2000	64-78	560-680	0,23-0,28	12,4-15,2	2,4-3
Херсонська	90-270		1,7-5,1	1,1-3,5	30-85	0,9-2,8
Чернігівська	1830-2350	70-90	240-310	40-50	1,3-1,7	

Джерело: Розраховано на основі даних Держстат в частині виробництва продукції сільського господарства (Статистичний щорічник України за 2020 рік. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf) та онлайн-карти DeepState воєнних дій

Таблиця 6

**Очікувані обсяги виробництва сільськогосподарської
продукції господарствами населення (діапазони), тис. т**

С.-г. культури Регіони	Зернові і зернобобові	Буряк цукровий	Соняшник	Картопля	Овочеві	Плодові та ягідні
Донецька	80-130	1,7-2,8	17-28		35-58	1,2-2,1
Житомирська	320-360	19-21	32-36	1470-1640	335-375	35-39
Запорізька	180-260		52-72	44-62	58-82	9-13
Київська	290-320	13-15	3,8-4,3	1290-1440	440-490	50-55
Луганська	37-62		17-28		22-37	
Миколаївська	570-650		137-155	153-173	136-154	17-19
Сумська	46-77	1,4-2,4	3,1-5,2	130-220	30-50	2,4-4
Харківська	650-760	6,9-8,1	64-75	390-460	300-360	24-28
Херсонська	135-225		29-49	38-64	110-185	3,9-6,5
Чернігівська	76-92	2,9-3,5	0,45-0,55	520-635	97-119	

Джерело: Розраховано на основі даних Держстат в частині виробництва продукції сільського господарства (Статистичний щорічник України за 2020 рік. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf) та онлайн-карти DeepState воєнних дій.

Виконані розрахунки базувалися на припущенні, що структура виробництва продукції рослинництва істотно не зміниться. Проте, очевидно, що в умовах що склалися, повинна відбутися переорієнтація на продовольчі культури за рахунок зменшення посівних площ під технічними культурами.

4. Проблеми в ресурсному забезпеченні та їх подолання в сучасних умовах. Забезпечення паливом. Україна на три чверті залежна від імпорту нафтопродуктів. За даними консалтингової групи «А-95», на Росію та Білорусь припадало близько 40% постачань бензину, 67% – дизельного пального та 51% – зрідженої нафти.

Дефіцит на українському ринку призвів до значного зростання вартості пального. За даними представників одного з аграрних підприємств, з початку війни ціна на дизель для них зросла на 35-65% (Накормить страну в условиях войны. Как украинские аграрии готовятся к новому сезону | Экономическая правда).

Для забезпечення фермерських господарств уряд пропонує скасувати акциз на пальне та знизити ставку ПДВ з 20% до 7%, що дозволить істотно зменшити ціну на пальне, водночас проблему наявності пального здатне розв'язати лише масштабне налагодження постачань з інших країн. Дозволено використання бензину та дизельного пального екологічних класів Євро 3 і Євро 4 та спрощено проходження митних процедур для постачання нафтопродуктів.

Мінеральні добрива та насіння

За даними Українського клубу аграрного бізнесу, який представляє крупний аграрний бізнес в Україні, наразі агрокорпорації забезпечені насінням на 70%, добривами – на 80%. Натомість за нашими оцінками, особливо гостро ця проблема стоїть перед дрібними виробниками, оскільки вони мають значно менший запас міцності у порівнянні із великими підприємствами. З метою забезпечення аграріїв відповідними ресурсами уряд заборонив експорт мінеральних добрив та скасував додаткові процедури із сертифікації насіння.

Робоча сила

Великі та середні виробники сільськогосподарської продукції, які використовують найману робочу силу, відчують істотний брак робочої сили. Значна частка працівників бере участь у бойових діях, а у низці регіонів вони побоюються виходити в поля. Задля

вирішення цієї проблеми запроваджена урядова програма «бронювання військовозобов'язаних», в рамках якої з під мобілізації виведені певні категорії спеціалістів.

Фінансування

За експертними оцінками сьогодні 8 з 10 виробників корпоративного сектора потребують встановлення пільгових кредитних умов, або відтермінування кредитних сплат¹³. Ще складніша ситуація для малих фермерів, що обробляють до 100 га земельних угідь та сімейних селянсько-фермерських господарств, які практично не мають реального доступу до безпечних позикових коштів.

Мінагрополітики оцінює загальну потребу в коштах для проведення весняних польових робіт у 100 млрд грн. Щоб частково вирішити проблему, Кабмін ухвалив постанову для фінансової підтримки фермерів із земельним банком до 10 тис га та обігом не більше 20 млн євро на рік¹⁴. Максимальна сума позики, на яку поширюється компенсація відсоткової ставки, становить 50 млн грн. Цим фермерам компенсують відсоткову ставку за залученими кредитами на період воєнного стану. Термін дії кредиту становить шість місяців. Встановлений максимальний розмір державної гарантії за портфельними кредитами – до 80%.

На тлі погіршення загальної соціально-економічної ситуації через військові дії та зниження рівня добробуту всього населення України, окремої (додаткової) уваги потребують сільські жителі 10 охоплених війною регіонів. На 01.01.2021 р. чисельність сільського населення цих областей становила 4,1 млн осіб (1,5 млн домогосподарств). Зважаючи, що селяни харчуються переважно вирощеною власноруч сільськогосподарською продукцією та сукупні ресурси домогосподарств на 25% залежать від сільського господарства та землі¹⁷, неможливість проводити весняно-польові роботи загрожуватиме внутрішній сімейній продовольчій безпеці третини сільського населення України. Для 1,5 млн сільських домогосподарств визначених областей недоотримані доходи

¹³ Логістика воєнного стану: що буде із поставками пального та добрив. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/logistika-voennogo-stanu-so-bude-iz-postavkami-palnogo-ta-dobriv>

¹⁴ Нагодувати країну в умовах війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/15/684052/>

становитимуть **4,4 млрд грн щомісяця** (за фактичними цінами 2020 р.).

5. *Оцінки впливу воєнного вторгнення РФ в Україну на торгівлю за даними OECD (Організація економічного співробітництва та розвитку)*. 22 березня 2022 р. OECD опублікувала дані щодо економічних і соціальних впливів війни в Україні¹⁵. Передбачається, що воєнні потрясіння триватимуть щонайменше один рік. Основні висновки звіту щодо економічних наслідків воєнного вторгнення РФ до України зводяться до того, що воюючі держави є великими виробниками та експортерами ключових продуктів харчування, корисних копалин та енергії. Зміни, що відбулися на товарних та фінансових ринках з початку війни, можуть, якщо війна триватиме, зменшити зростання світового ВВП на 1 в.п. протягом першого року війни, що супроводжуватиметься глибокою рецесією в РФ, і підняти рівень інфляції світових цін на споживчі товари приблизно на 2,5 в.п.

Війна підкреслила важливість мінімізації залежності від Росії щодо імпорту ключових енергоносіїв. Для забезпечення енергетичної безпеки країнам OECD рекомендується переглянути дизайн енергетичних ринків з огляду на забезпечення енергетичної безпеки та створення стимулів для зеленого переходу.

У технічному додатку до звіту OECD наведено ендогенні чинники, що закладалися у процеси симуляції з використанням глобальної макроекономічної моделі NiGEM. Це цінові шоки (відсоткова різниця у середній ціні вибраного товару за період з 24 лютого по 9 березня від середньої ціни в січні 2022 р.), зміни на товарних та фінансових ринках і значне зниження внутрішнього попиту в Росії та Україні, що спостерігалися протягом перших двох тижнів після російського вторгнення. Основні значення ендогенних чинників, визначених для макроекономічного моделювання NiGEM наступні:

- світові ціни на нафту зросли на 33%, вугілля – на 80%;
- ціни на газ в Європі підвищилися на 85%, у Північній Америці – на 10% та в решті світу – на 20%;
- світові ціни на метали зросли на 11% на основі середньо-

¹⁵ OECD Economic Outlook, Interim Report March 2022: Economic and Social Impacts and Policy Implications of the War in Ukraine / OECD. 2022. Paris: OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/4181d61b-en>

зваженої зміни цін для міді, золота, цинку, залізної руди, нікелю, алюмінію, паладію та платини;

- світові ціни на продукти харчування підвищилися в середньому на 6%, а ціни на пшеницю виростили на 90%, кукурудзу – на 40%;

- ціни на добрива виростуть на 30%.

При цьому потенційний масштаб впливу війни на внутрішній попит в Україні та Росії буде суттєво різнитися. Попередні події в Росії, такі як фінансова криза 1998 р. та наслідки анексії Криму в 2014 р., супроводжувалися значним зниженням внутрішнього попиту в межах 10-15%. Але посилені санкції, застосовані після вторгнення в Україну, свідчать про те, що спад в Росії може бути навіть більшим, ніж внаслідок цих минулих подій.

В Україні масштаби втрат, завданих війною, ймовірно, будуть іще більшими. Інші воєнні конфлікти призвели до щорічного зниження ВВП на 25-40% у деяких країнах, включаючи Ірак, Сирію та Ємен. Внутрішній попит є у моделі ендогенним фактором. На основі порівняння з аналогічними ситуаціями у модель закладено зниження внутрішнього попиту в Україні на 40%, Росії – на 15%.

